

kapitel finns utsvävningar till Island och Norge – anledningen ska vara att källorna där belyser situationen på ett bättre sätt. Det hade således varit till bokens fördel om resonemanget i J. A. Skórzewskas artikel "Medieval Icelandic Children in Vernacular Miracle Stories" i *Youth and Age in the Medieval North* (2008) hade lyfts fram i kapitlet om mirakelberättelser för att jämföra ut mot de andra kapitlen där Island används som komplement.

Budskapet som *De små då* för fram är att den moderna världen inte ska anses bättre än den "traditionella", och att sätta etiketter på saker kan vara farligt. Överlag är boken ett lättillgängligt och välkommet bidrag till kunskapen om synen på barn under medeltiden.

Malmö universitet

SARA E. ELLIS NILSSON

Lars Lönnroth, *Det germanska spåret: En västerländsk litteraturtradition från Tacitus till Tolkien* (Stockholm: Natur & kultur 2017). 182 s.

Under 2000-talet har forskare inom arkeologi, religionshistoria, historia och litteraturvetenskap studerat sentida reception av dels antika skildringar av nordisk forntid, dels av fornisländsk litteratur. En övergripande slutsats som jag tycker att man kan dra från dessa ofta interdisciplinära studier är att litteraturen, inklusive dess mytologiska innehåll, har använts i högst olika ideologiska syften. Litteraturen har brukats i projekt för att legitimerade tidigmoderna staters integration av territorier, men också åberopats i miljörelsens omsorg om naturen. Studierna har därmed nyanserat den vanliga uppfattningen att endast reaktionärer och nazister har nyttjat litteraturen om germaner för sina ändamål. Litteraturvetaren Lars Lönnroth har lämnat flera substantiella bidrag till denna forskning. Han har exempelvis studerat muntliga variationer hos den tidiga eddadiktningen, vilken först senare fixerats i sin skriftliga form. Ofta har hans forskning präglats av en kritisk udd mot föregående forskargenerationers enkla historiseringar av den fornisländska litteraturen och deras sökande efter en autentisk fornnordisk kultur och religion. I boken *Det germanska spåret* återvänder Lönnroth till denna corpus av texter. Han kallar dem i undertiteln för "en västerländsk litteraturtradition" och etablerar en litterär receptionskedja om "germanerna" från antiken till vår nutid som spänner över olika slags texter och medier: dikter, prosa, runristningar, bilder och filmer. Boken följer huvudsakligen en kronologisk disposition. Efter förord och inledande kapitel där "germaner" och "germanskt" introduceras och problematiseras följer kapitel som spänner över en mycket lång tidsperiod. Antika vittnesbörd

över fornergermansk diktning med olika geografisk anknytning (fornengelsk, fornsaxisk, fornhögtysk och nordgermansk diktning) presenteras, liksom de medeltida kunga-, islänninga- och fornaldarsagorna och de göticistiska, nationalromantiska och nazistiska receptionerna av denna litteratur. Även moderna – eller kanske postmoderna – återanvändningar av äldre myter hos exempelvis J.R.R. Tolkien och *Game of Thrones* blir analyserade. Boken avslutas med en framåtblick och med frågan om hur vi ska förhålla oss till den aktuella litteraturens framtida reception och dess moraliska konsekvenser i ljuset av receptionshistoriens mörkaste återvändsgränder.

Det är en imponerande översikt som visar kontinuitet och förändring i ett litterärt spår som inte enkelt låter sig definieras utifrån kategorier som språk, muntligt och skriftligt, genre, medier, kultur eller ideologi, men som ändå låter sig förstås som en tradition i betydelsen av berättelsekontinuitet. Som en översikt och som en etisk ögonöppnare fungerar framställningen ypperligt. Lönnroth har skrivit en lärd och läsvänlig text, som samtidigt är imponerande underhållande. Den etiska dimensionen rör frågan om hur traditionen i sin långa kontinuitet låtit sig lånas till så mycket. Parallellen till hur exempelvis bibliska berättelser receptoras och transformerats under tusentals år slår läsaren, utan att den jämförelsen görs av författaren själv. Framställningen av hur diktare, författare och filmskapare har receptorat, omskapat och skapat sina verk är samtidigt pedagogisk och klarsynt. Särskilt analysen av relationen mellan olika typer av fornergermansk diktning bidrar till en uppfriskande kontextualisering av den fornnordiska kulturen. Lönnroth visar exempelvis en betydande kontinuitet mellan kontinentalgermansk, fornegelsk, fornsaxisk och fornisländsk diktning.

Boken ska läsas utifrån sina litteraturvetenskapliga premisser, men som religionshistoriker vill jag anmäla en viss tveksamhet gällande ett stråk i framställningen. Tveksamheten rör beskrivningen av fornnordisk religion och kultur i den fornisländska litteraturen och i de hjältecykler som traderats på nordiskt område under yngre järnålder och tidig medeltid. Lönnroth gör en konsekvent litterär och idéhistorisk läsning av sitt material som utgår från premissen att exempelvis edda- och skaldediktningen har ett lågt källvärde till annat än kristet präglade föreställningsvärldar. Han betraktar genomgående materialet som förenligt med eller inorporerat i en kristen tankesfär som omsluter mer än det som på ytan eller explicit framstår som kristet. Kristendomen förstås därmed som en överideologi som kristna lärda har låtit andra traditioner genomgående genomsyras av. Utöver den isländska mytografiska traditionen, som onekligen arbetat med *interpretatio christiana* i olika former, hävdar exempelvis Lönnroth att Sigurdsdiktningens olika uttryck primärt ska förstås i en medeltida kristen idékontext som tillåtit och inorporerat dessa traditioner utan egentliga konflikter eller problem.

Här kan man göra flera olika invändningar. Modern religionshistorisk forskning förutsätter naturligtvis inte en total dikotomi mellan fornnordiska och kristna föreställningar, men det finns heller ingen anledning att alltid tolka uttryck för det förstnämnda i ljuset av det sistnämnda. Övergångstiden var i ett europeiskt perspektiv lång och idéhistoriskt komplex och innehöll en mängd blandade kulturmönster med olika styrkeförhållanden. Fornnordiska – eller vad vi nu ska kalla dem – föreställningar har sannolikt levt parallellt med kristna idémotiv – liksom det har funnits ackulturationsformer av olika slag. Lönnroth refererar till den källkritik som den tyske forskaren Walter Baetke riktade mot användningen av fornisländsk litteratur som historiska källor till fornnordisk religion. Källkritiken var i många avseenden välbehövlig, men läsaren behöver också orienteras i att denna källkritik sin tur har kritiserats av senare religionshistoriker. De sistnämnda har differentierat källvärdet hos olika fornisländska källor samt uppvärderat synen på flera medeltida mytografers kunskaper och intresse för det vi idag kallar fornnordisk religion. Lönnroth refererar inte till denna källkritiska uppvärdering av den fornisländska litteraturen hos nutida religionshistoriker, utan återger i första hand en litteraturvetenskaplig tolkning, vilken av vissa religionshistoriker nog skulle karaktäriseras som överdrivet skeptisk vad gäller möjligheten att rekonstruera fornnordiska föreställningar. Inte heller redogör Lönnroth för den omfattande forskning om receptionen av fornnordisk religion och myt som forskare inom flera discipliner har publicerat under de två senaste decennierna.

Boken utgör en populärhistorisk litteraturöversikt – en välskriven sådan – men den hade blivit ännu mer värdefull om den synliggjort alternativa perspektiv inom fältet. Det sammanfattande omdömet om boken måste dock bli gott. Sätt den gärna i händerna på studenter som behöver en grundläggande orientering i en rik, men knappast avslutad, litteraturtradition som haft en bestående betydelse inte endast för världslitteraturen utan också för världshistorien.

Uppsala universitet

JOHAN WICKSTRÖM

Charlotte Rock, *Herrscherwechsel im spätmittelalterlichen Skandinavien: Handlungsmuster und Legitimationsstrategien* (Stuttgart: Thorbecke Verlag 2016). 506 s.

Den som blev kung i senmedeltidens Sverige kunde inte förvänta sig att sitta länge på tronen. Den svenska rikspolitiken komplicerades av unionen